

УДК 338.43:339.5:631(477)

Д. В. Озадовський,
аспірант, Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-4293-1069>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.7.283

ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ: СТРУКТУРНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

D. Ozadovsky,
Postgraduate student, National Research Center "Institute of Agrarian Economics"

TRANSFORMATION OF THE AGRARIAN SECTOR OF THE UKRAINIAN ECONOMY IN THE FACE OF MILITARY CHALLENGES: STRUCTURAL AND ECONOMIC ANALYSIS

У статті здійснено комплексне дослідження трансформаційних процесів, що відбуваються в аграрному секторі економіки України в умовах воєнних викликів. Проаналізовано динаміку інституційної структури аграрного підприємства, виробничих показників, зайнятості, результатів господарської діяльності та зовнішньоекономічної активності галузі. Встановлено, що у 2018—2024 рр. аграрний сектор зазнав суттєвих структурних змін, що проявилися у скороченні кількості суб'єктів господарювання, зменшенні зайнятості, а також трансформації виробничих та регіональних пропорцій розвитку галузі. Водночас попри значні втрати виробничого потенціалу та порушення логістичних і експортних ланцюгів унаслідок повномасштабної війни аграрний сектор демонструє відносну стійкість та поступове відновлення виробничої активності. У дослідженні встановлено посилення ролі великих аграрних підприємств, зростання концентрації виробництва та збереження експортної орієнтації галузі. Доведено, що аграрний сектор залишається ключовим джерелом валютних надходжень та важливим фактором забезпечення продовольчої безпеки держави. Разом із тим виявлено збереження сировинної спрямованості аграрного експорту та недостатній рівень розвитку переробної промисловості. Обґрунтовано необхідність структурної модернізації аграрного сектору, розвитку переробних галузей, підвищення технологічної ефективності виробництва та формування конкурентоспроможної моделі аграрного підприємництва в умовах післявоєнного відновлення економіки України.

The article examines the current transformation processes occurring in the agricultural sector of Ukraine under the conditions of wartime challenges. The relevance of the research is determined by the strategic role of agriculture in ensuring national food security, forming the country's export potential, and maintaining macroeconomic stability during wartime. The full-scale military aggression of the Russian Federation has caused significant losses to the production potential of the agricultural sector, reduction of cultivated areas, disruption of logistics and foreign trade supply chains, which necessitates a comprehensive analysis of the current development trends of the industry.

The purpose of the article is to conduct a comprehensive study of the structural and economic transformations of the agricultural sector of Ukraine under wartime conditions based on the analysis of the dynamics of institutional, production, socio-economic, and foreign economic indicators in order to identify key development trends and determine the directions for strengthening the resilience and competitiveness of the sector.

To achieve this goal, the following research objectives were defined: to analyze the dynamics of the number of economic entities in the agricultural sector and the features of their institutional structure; to assess regional transformations of agricultural entrepreneurship; to examine changes in employment, production activity, and financial performance of agricultural enterprises; to analyze the dynamics of production of major agricultural products; and to evaluate current trends in the foreign economic activity of Ukraine's agricultural sector.

The study revealed that during 2018—2024 the agricultural sector of Ukraine underwent significant structural transformations manifested in a decrease in the number of economic entities, reduction in employment, transformation of production indicators, and considerable regional differentiation in sectoral development. At the same time, despite significant wartime losses, the agricultural sector demonstrates a relatively high level of resilience and gradual recovery of production activity after the sharp decline observed in 2022. The research confirms the strengthening role of large agricultural enterprises and the increasing concentration of agricultural production.

It has been established that the agricultural sector remains one of the key drivers of Ukraine's foreign economic activity, generating more than half of the country's total exports. However, the structure of agricultural exports remains predominantly raw-material oriented, which highlights the need for structural modernization of the sector, development of processing industries, and an increase in the share of products with higher added value. The obtained results may serve as a basis for developing effective agricultural policy aimed at strengthening the resilience of the agricultural sector and enhancing its competitiveness in the conditions of wartime and post-war economic transformation of Ukraine.

Ключові слова: аграрний сектор економіки; аграрні підприємства; структурні трансформації; воєнні виклики; аграрне виробництво; зовнішньоекономічна діяльність; аграрний експорт; конкурентоспроможність аграрного сектору; продовольча безпека.

Key words: agricultural sector of the economy; agricultural enterprises; structural transformations; wartime challenges; agricultural production; foreign economic activity; agricultural exports; competitiveness of the agricultural sector; food security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Аграрний сектор економіки України традиційно відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави, формуванні експортного потенціалу та підтриманні макроекономічної стабільності національної економіки. Протягом останніх десятиліть саме аграрне виробництво стало одним із найбільш конкурентоспроможних сегментів економіки, забезпечуючи вагому частку валютних надходжень та виступаючи важливим фактором соціально-економічного розвитку сільських територій.

Водночас сучасний етап розвитку аграрного сектору відбувається в умовах безпрецедентних воєнних викликів, що суттєво трансформують умови функціонування галузі. Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України спричинила значні втрати виробничого потенціалу, скорочення посівних площ, руйнування логістичної інфраструктури, порушення експортних ланцюгів постачання та погіршен-

ня інвестиційного клімату в аграрній сфері. У результаті зазначених процесів відбуваються глибокі структурні зміни в аграрному секторі, що проявляються у трансформації інституційної структури підприємництва, зміні виробничих пріоритетів та переформуванні зовнішньоекономічної діяльності галузі.

У цих умовах особливої актуальності набуває необхідність комплексного аналізу сучасних тенденцій розвитку аграрного сектору економіки України, оцінки структурних та економічних змін, що відбуваються під впливом воєнних чинників, а також визначення ключових напрямів підвищення стійкості та адаптаційної спроможності аграрного виробництва.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика розвитку та трансформації аграрного сектору економіки України в умовах сучасних економічних і воєнних викликів перебуває у центрі уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Дослідження сучасних тенденцій функціонування аграрного

виробництва, його структурних змін, ролі у забезпеченні продовольчої безпеки та формуванні експортного потенціалу держави відображені у працях широкого кола дослідників.

Зокрема, С. Кваша, О. Павленко та Д. Клементьєв [1] досліджують нові тенденції у формуванні обсягів валової та товарної продукції аграрного сектору України, приділяючи увагу трансформації структури виробництва за категоріями виробників та сегментами аграрних ринків. Автори наголошують на зростанні ролі аграрного сектору у формуванні економічної стабільності держави та підкреслюють необхідність адаптації аграрної політики до сучасних ринкових умов.

Дослідженням наслідків воєнних викликів для аграрної економіки присвятили свою роботу О. Котикова та ін. [2]. Автори проаналізували економічні наслідки війни для аграрного сектору України, обґрунтували вплив військових дій на виробничий потенціал галузі, функціонування аграрних ринків, логістичні ланцюги та інвестиційний клімат, а також визначили ключові напрями формування політики відновлення та підвищення стійкості аграрної економіки.

Перспективи розвитку аграрного сектору в умовах економічних та геополітичних викликів досліджують М. Іщук та Х. Голуб [3], які акцентують увагу на необхідності модернізації аграрного виробництва, підвищенні конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції та адаптації аграрної економіки до змін у глобальному економічному середовищі.

Значну увагу ролі агропродовольчого сектору у формуванні економічного потенціалу держави приділяє М. Гребенюк [4], який обґрунтовує його стратегічне значення для забезпечення макроекономічної стабільності, розвитку внутрішнього ринку та формування валютних надходжень країни.

У свою чергу, С. Павлюк та ін. [5] досліджують вплив аграрного сектору на сталий розвиток сільських територіальних громад, підкреслюючи його роль у забезпеченні зайнятості населення, розвитку підприємництва та формуванні соціально-економічної стійкості регіонів.

Проблеми інтеграції України у глобальні аграрні ринки та позиціонування держави на світовому зерновому ринку розглядаються у роботі А. Панфілової та ін. [6]. Авторами проаналізовано тенденції світової торгівлі зерном і насінням та визначено конкурентні позиції

України на глобальному ринку агропродовольчої продукції.

Важливий напрям сучасних досліджень пов'язаний із вивченням механізмів державної підтримки аграрного сектору. Зокрема, О. Дорош та ін. [7] аналізують функціонування програм державної підтримки аграрного виробництва в умовах війни та оцінюють їх ефективність для забезпечення стабільності аграрного сектору.

Проблеми ресурсної та сировинної спрямованості аграрної економіки України досліджувались С. Мошенським, Д. Грицишен та О. Петрукм [8]. Автори підкреслюють необхідність структурної модернізації аграрного виробництва та розвитку галузей переробної промисловості для підвищення доданої вартості аграрної продукції.

Особливості функціонування аграрного експорту в умовах війни розглядались Л. Созанським [9], який оцінив динаміку експорту аграрної продукції України та проаналізував структурні зміни у зовнішній торгівлі агропродовольчими товарами.

Проблематику післявоєнної трансформації аграрного сектору України висвітлюють О. Нечипоренко та В. Россоха [10], які обґрунтовують концептуальні засади відновлення аграрного виробництва, модернізації аграрної інфраструктури та формування нової моделі розвитку сільського господарства у післявоєнний період.

Окремий напрям досліджень присвячений питанням державного регулювання агропромислового сектору та забезпечення продовольчої безпеки. Так, Ю. Дзюрах та ін. [11] присвятили свою роботу аналізу економічних механізмів державного регулювання аграрного сектору та пропонують інструменти підвищення ефективності аграрної політики держави.

Крім того, у роботі М. Пугачова та ін. [12] розглядаються особливості формування підприємницької екосистеми аграрного сектору в умовах війни, зокрема питання розвитку аграрного підприємництва, інноваційного середовища та інституційної підтримки аграрного бізнесу.

Попри значну кількість наукових досліджень, окремі аспекти трансформації аграрного сектору економіки України в умовах воєнних викликів, зокрема структурні зміни у функціонуванні аграрних підприємств, виробничій діяльності та зовнішньоекономічних процесах, потребують подальшого комплексного дослідження.

Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених розвитку аграрного сектору України, низка важливих аспектів його функціонування в умовах сучасних воєнних викликів залишається недостатньо дослідженою. Зокрема, потребує поглибленого аналізу комплексна оцінка структурних трансформацій аграрного сектору, що проявляються у зміні інституційної структури підприємництва, виробничих показників, зайнятості та зовнішньоекономічної діяльності галузі. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження сучасних тенденцій розвитку аграрного сектору економіки України з урахуванням впливу воєнних факторів та трансформаційних процесів у національній економіці.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті полягає у комплексному дослідженні структурних та економічних трансформацій аграрного сектору економіки України в умовах воєнних викликів на основі аналізу динаміки інституційних, виробничих, соціально-економічних та зовнішньоекономічних показників його функціонування з метою виявлення ключових тенденцій розвитку галузі та визначення напрямів підвищення її стійкості і конкурентоспроможності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз динаміки кількості діючих суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки України у 2018—2024 рр. свідчить про наявність суттєвих структурних трансформацій (табл. 1).

Загальна кількість суб'єктів господарювання у галузі протягом досліджуваного періоду демонструє тенденцію до скорочення. Так, якщо у 2018 році їх кількість становила 76,3 тис. одиниць, то у 2024 році вона зменшилася до 58,7 тис. одиниць. Таким чином, за шість років кількість аграрних підприємств скоротилася на 23,1 %, а порівняно з довоєнним 2021 роком — на 17,1 %. Найбільш різке скорочення спостерігалось у 2022 році, що безпосередньо пов'язано з негативними наслідками повномасштабної військової агресії, тимчасовою окупацією частини територій та порушенням виробничо-логістичних ланцюгів у сільському господарстві.

Структурний аналіз показує, що в аграрному секторі України домінують малі суб'єкти господарювання. Їх частка протягом усього досліджуваного періоду стабільно перевищувала 96 % загальної кількості підприємств. У 2024 році в аграрному секторі функціонувало 57,3 тис. малих підприємств, що становить 97,5 % усіх суб'єктів господарювання галузі. Водночас серед цієї групи переважають мікропідприємства, кількість яких у 2024 році становила 52,7 тис. одиниць або майже 89,7 % від загальної кількості аграрних суб'єктів господарювання. Така структура свідчить про високий рівень дрібнотоварного підприємництва в аграрному секторі України.

Середні підприємства займають значно меншу частку у структурі аграрного підприємництва. У 2024 році їх кількість становила лише 1,39 тис. одиниць, що на 39,7 % менше порівняно з 2018 роком та на 33,6 % менше від рівня 2021 року. Частка середніх підприємств у

Таблиця 1. Динаміка діючих суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки України, 2018—2024 рр., одиниць

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2024 до 2018,%	2024 до 2021,%
Загальна кількість суб'єктів господарювання	76328	75450	73368	70803	53281	62960	58703	76,9	82,9
у т.ч. великі суб'єкти господарювання	23	34	36	49	39	39	52	226,1	106,1
частка, %	0,03	0,05	0,05	0,07	0,07	0,06	0,09	0,06	0,02
середні суб'єкти господарювання	2307	2285	2137	2095	1687	1461	1391	60,3	66,4
частка, %	3,0	3,0	2,9	3,0	3,2	2,3	2,4	-0,7	-0,6
малі суб'єкти господарювання	73998	73131	71195	68659	51555	61460	57260	77,4	83,4
частка, %	96,9	96,9	97,0	97,0	96,8	97,6	97,5	0,6	0,6
з них мікро суб'єкти господарювання	68492	67627	65753	63051	46622	56851	52671	76,9	83,5
частка, %	89,7	89,6	89,6	89,1	87,5	90,3	89,7	0	0,7

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України [13].

структурі аграрного сектору знизилася з 3,0 % у 2018 році до 2,4 % у 2024 році, що свідчить про поступове звуження цієї категорії суб'єктів господарювання.

Водночас спостерігається протилежна тенденція щодо великих аграрних підприємств. Їх кількість зросла з 23 одиниць у 2018 році до 52 у 2024 році, що означає збільшення більш ніж у 2,2 раза. Частка великих підприємств у загальній структурі аграрного сектору, хоча й залишається незначною, зросла з 0,03 % до 0,09 %. Це свідчить про поступову концентрацію виробництва та посилення ролі великих агрохолдингів у розвитку аграрного сектору економіки України.

Аналіз регіональної динаміки кількості діючих суб'єктів господарювання в аграрному секторі України у 2018—2024 рр. свідчить про нерівномірний характер змін у різних областях (табл. 2). Найбільш суттєве скорочення кількості аграрних підприємств зафіксовано в регіонах, що зазнали значних втрат унаслідок бойових дій та окупації, зокрема у Запорізькій (-3071 од.), Херсонській (-2777 од.), Луганській (-1568 од.) та Донецькій (-1211 од.) областях. Водночас у низці регіонів центральної та західної частини України спостерігається віднос-

на стабільність або навіть зростання кількості суб'єктів господарювання, зокрема у Полтавській, Кіровоградській, Івано-Франківській, Сумській та Тернопільській областях. Таким чином, сучасні регіональні тенденції розвитку аграрного сектору економіки України характеризуються значною територіальною диференціацією, де ключовим фактором трансформацій виступає безпекова ситуація та рівень економічної стабільності регіонів.

Аналіз динаміки індикаторів зайнятості, виробничої діяльності та прибутковості суб'єктів господарювання аграрного сектору України у 2018—2024 рр. свідчить про суттєві структурні трансформації функціонування галузі під впливом економічних та воєнних чинників (табл. 3).

Загалом у досліджуваний період спостерігається скорочення зайнятості в аграрному секторі. Кількість зайнятих працівників зменшилася з 626,1 тис. осіб у 2018 році до 486,0 тис. осіб у 2024 році, або на 22,4 %, а порівняно з 2021 роком — на 15,6 %. Аналогічна тенденція характерна і для найманих працівників, чисельність яких у 2024 році становила 441,0 тис. осіб, що на 15,2 % менше порівняно з довоєнним періодом.

Таблиця 2. Ретроспективна динаміка діючих суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки України за регіональним аспектом, 2018—2024 рр., од

Область	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2024 р. до 2021 р.	
								%	од
Україна	76328	75450	73368	70803	53281	62960	58703	82,9	-12100
Вінницька	4432	4406	4286	4196	3706	4219	4132	98,5	-64
Волинська	1436	1457	1359	1381	1235	1459	1373	99,4	-8
Дніпропетровська	6217	6228	6217	6023	5299	5894	5746	95,4	-277
Донецька	2173	2205	2074	1994	809	1121	783	39,3	-1211
Житомирська	2101	2180	2095	2006	1762	2011	2015	100,4	9
Закарпатська	3463	2429	1934	1827	1407	1407	1346	73,7	-481
Запорізька	4165	4122	4004	3904	1009	1796	833	21,3	-3071
Івано-Франківська	1450	1501	1424	1311	1158	1384	1379	105,2	68
Київська	3726	3783	3731	3559	2967	3438	3318	93,2	-241
Кіровоградська	4508	4587	4494	4432	4244	4561	4645	104,8	213
Луганська	1528	1591	1610	1617	81	576	49	3,0	-1568
Львівська	2167	2188	2198	2248	1941	2279	2222	98,8	-26
Миколаївська	5181	5064	4987	4857	3559	4257	4031	83,0	-826
Одеська	6326	5960	5638	4567	3438	4244	3611	79,1	-956
Полтавська	4060	4118	4095	4128	3711	4268	4346	105,3	218
Рівненська	1259	1274	1239	1301	1202	1324	1319	101,4	18
Сумська	1874	1926	1915	1928	1821	1974	1987	103,1	59
Тернопільська	1743	1678	1699	1677	1550	1766	1715	102,3	38
Харківська	4011	4050	4013	3885	2752	3277	3096	79,7	-789
Херсонська	3680	3624	3511	3316	604	1279	539	16,3	-2777
Хмельницька	2524	2564	2559	2466	2182	2472	2422	98,2	-44
Черкаська	3538	3618	3557	3443	3028	3395	3423	99,4	-20
Чернівецька	1592	1558	1416	1403	1136	1380	1362	97,1	-41
Чернігівська	1802	1853	1833	1874	1570	1824	1794	95,7	-80
м. Київ	1372	1486	1480	1460	1110	1355	1217	83,4	-243

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України [13].

Таблиця 3. Динаміка індикаторів зайнятості, виробничої діяльності та прибутковості суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки України, 2018–2024 рр.

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2024 до 2021, %
<i>Аграрний сектор економіки загалом</i>								
Кількість зайнятих працівників, осіб	626072	610117	575954	576093	488555	456909	486024	84,4
Обсяг виробленої продукції, млрд грн	616,1	636,7	679,3	1030,3	734,9	795,1	868,7	84,3
Обсяг реалізованої продукції, млрд грн	540,5	572,8	624,1	943,5	682,4	782,6	887,3	94,0
Вироблено продукції в розрахунку на 1 зайнятого, тис, грн	984,1	1043,5	1179,5	1788,4	1504,3	1740,3	1787,4	99,9
Чистий прибуток	71,0	93,3	81,6	238,8	86,1	63,5	167,4	70,1
Відсоток прибуткових підприємств	86,2	83,0	82,6	88,3	78,4	78,1	83,7	-4,6
<i>Великі суб'єкти господарювання</i>								
Кількість зайнятих працівників, осіб	32779	43062	38584	43346	34492	66593	68631	158,3
Обсяг виробленої продукції, млрд грн	63,3	81,0	90,5	130,0	109,9	149,1	194,6	149,7
Обсяг реалізованої продукції, млрд грн	54,8	74,1	78,1	114,8	111,5	151,0	202,1	176,0
Вироблено продукції в розрахунку на 1 зайнятого, тис, грн	1930,5	1880,8	2345,8	3000,0	3184,8	2239,4	2835,5	94,5
Чистий прибуток	11,2	5,0	8,7	48,3	18,2	14,8	32,1	66,5
Відсоток прибуткових підприємств	100,0	79,4	75,0	91,8	84,6	79,5	90,4	-1,4
<i>Середні суб'єкти господарювання</i>								
Кількість зайнятих працівників, осіб	324838	301997	289917	263443	232119	180463	200653	76,2
Обсяг виробленої продукції, млрд грн	312,8	312,7	333,6	511	329,3	342,9	366,9	71,8
Обсяг реалізованої продукції, млрд грн	272,4	276,1	300,8	474,6	311,5	337,1	398,4	83,9
Вироблено продукції в розрахунку на 1 зайнятого, тис, грн	962,9	1035,4	1150,7	1939,7	1418,7	1900,1	1828,5	94,3
Чистий прибуток	38,5	68,5	40,3	102,4	39,7	23,7	67,5	65,9
Відсоток прибуткових підприємств	88,4	81,5	83,9	92,9	80,5	76,6	88,7	-4,2
<i>Малі суб'єкти господарювання</i>								
Кількість зайнятих працівників, осіб	268455	265058	258696	269304	221944	209853	216740	80,5
Обсяг виробленої продукції, млрд грн	240,1	243,0	259,3	389,3	295,7	303,2	307,3	78,9
Обсяг реалізованої продукції, млрд грн	213,3	222,5	242,5	354,1	259,4	294,5	283,3	80,0
Вироблено продукції в розрахунку на 1 зайнятого, тис, грн	894,2	916,7	1002,1	1445,5	1332,4	1444,6	1417,8	98,1
Чистий прибуток	21,3	19,8	32,6	88,1	28,2	25,0	67,8	77,0
Відсоток прибуткових підприємств	86,1	83,1	82,6	88,0	78,3	78,2	83,5	-4,5
<i>з них мікро суб'єкти господарювання</i>								
Кількість зайнятих працівників, осіб	143783	138033	134720	141597	108776	105254	113311	80,0
Обсяг виробленої продукції, млрд грн	83,64	89,74	99,57	139,45	90,9	41,9	101,6	72,9
Обсяг реалізованої продукції, млрд грн	74,82	80,55	94,27	125,98	77,66	93,61	97,4	77,3
Вироблено продукції в розрахунку на 1 зайнятого, тис, грн	581,7	650,1	739,1	984,8	835,7	398,1	896,6	91,0
Чистий прибуток	4,9	5,8	10,7	25,1	6,5	7,9	24,2	96,4
Відсоток прибуткових підприємств	86,0	83,4	82,3	87,1	77,7	78,0	82,7	-4,4

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України [13].

Водночас динаміка виробничих показників демонструє відносну стійкість аграрного сектору до кризових викликів. Незважаючи на різке скорочення обсягів виробництва у 2022 році, зумовлене наслідками повномасштабної війни, у наступні роки спостерігається поступове відновлення виробничої активності. Так, обсяг виробленої продукції зріс з 734,9 млрд грн у 2022 році до 868,7 млрд грн у 2024 році. Подібна тенденція характерна і для обсягів реалізованої продукції, які у 2024 році досягли 887,3 млрд грн, що становить 94 % від рівня 2021 року.

Важливою характеристикою ефективності функціонування аграрного сектору є зростання продуктивності праці. Незважаючи на скорочення чисельності зайнятих, виробництво продукції у розрахунку на одного працівника у 2024 році становило 1787,4 тис. грн, що прак-

тично відповідає рівню 2021 року. Це свідчить про підвищення технологічної ефективності виробництва та зростання рівня концентрації аграрного бізнесу.

Аналіз результатів діяльності підприємств різних розмірних груп показує, що найбільш динамічний розвиток демонструють великі аграрні підприємства. У 2024 році чисельність зайнятих у цій групі збільшилася на 58,3 % порівняно з 2021 роком, а обсяг виробленої продукції зріс майже на 50 %. Обсяг реалізованої продукції великими підприємствами досяг 202,1 млрд грн, що на 76 % перевищує показник 2021 року. Це свідчить про посилення ролі великих корпоративних структур у розвитку аграрного виробництва.

Натомість середні та малі підприємства демонструють більш стриману динаміку розвит-

ку. Кількість зайнятих у середніх підприємствах скоротилася на 23,8 %, а обсяг виробництва — на 28,2 % порівняно з 2021 роком. Подібні тенденції характерні і для малих підприємств, де скорочення зайнятості становило майже 19,5 %, а обсяги виробництва зменшилися на 21,1 %. Особливо вразливою групою залишаються мікропідприємства, діяльність яких характеризується значними коливаннями виробничих та фінансових показників.

Динаміка прибутковості аграрного сектору також свідчить про високу волатильність фінансових результатів діяльності підприємств. Після рекордного рівня чистого прибутку у 2021 році (238,8 млрд грн) у 2022—2023 роках відбулося суттєве зниження фінансових результатів, однак у 2024 році спостерігається часткове відновлення прибутковості до рівня 167,4 млрд грн. Водночас частка прибуткових підприємств у більшості груп дещо знизилася порівняно з довоєнним періодом, що свідчить про зростання фінансових ризиків у діяльності аграрного бізнесу.

Аналіз динаміки виробництва сільськогосподарської продукції в Україні у 2010—2024 рр. свідчить про загальну тенденцію до зростання обсягів виробництва до 2021 року з подальшим скороченням у період повномасштабної війни (рис. 1).

У довоєнний період аграрний сектор демонстрував стійку позитивну динаміку: обсяг виробництва зріс з 881,9 млрд грн у 2010 році до 1344,3 млрд грн у 2021 році. Проте у 2022 році, внаслідок воєнних дій, тимчасової

вої окупації частини територій та порушення виробничо-логістичних ланцюгів, обсяг виробництва скоротився до 1004,2 млрд грн. У наступні роки спостерігається часткове відновлення галузі, однак у 2024 році виробництво становило 1077,9 млрд грн, що лише 80,2 % від рівня 2021 року.

Структурний аналіз показує домінування рослинництва у формуванні валової продукції сільського господарства. Частка цієї галузі у загальному обсязі виробництва стабільно перевищує 75 %, що відображає експортно-орієнтований характер аграрної економіки України. Водночас у період 2022—2024 рр. спостерігається більш суттєве скорочення виробництва продукції рослинництва порівняно з тваринництвом, що зумовлено втратами посівних площ та обмеженням доступу до виробничих ресурсів.

Порівняння результатів діяльності різних категорій господарств свідчить про поступове посилення ролі сільськогосподарських підприємств у формуванні валового аграрного продукту. У 2024 році на їх частку припадало понад 70 % загального обсягу виробництва, тоді як внесок господарств населення демонструє тенденцію до зниження. Це свідчить про поступову трансформацію структури аграрного виробництва у напрямі його концентрації та інституційного укрупнення.

Аналіз динаміки виробництва основних видів продукції рослинництва та тваринництва в Україні у 2018—2025 рр. свідчить про суттєві

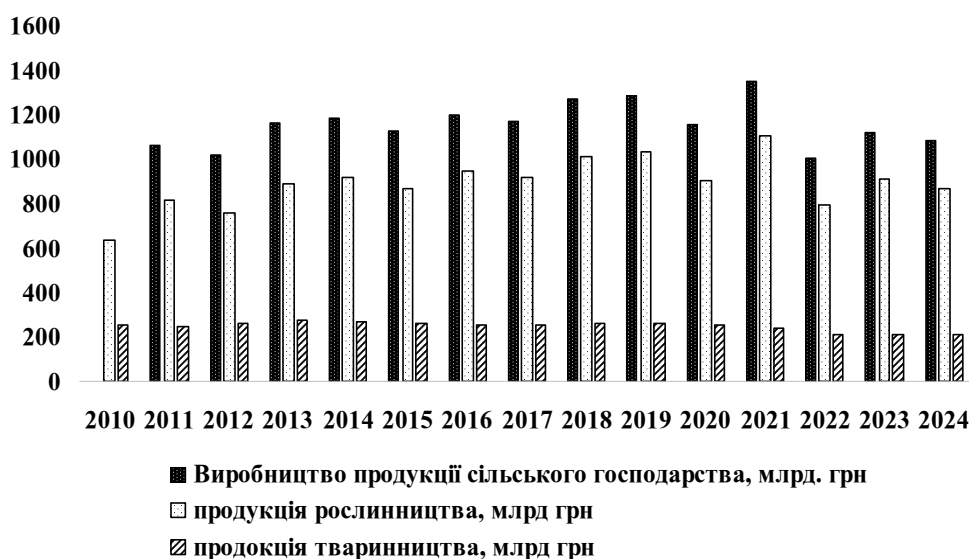

Рис. 1. Динаміка виробництва сільськогосподарської продукції в Україні, млрд грн (у постійних цінах 2021 р.), 2010—2024 рр.

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України [13].

Таблиця 4. Динаміка виробництва продукції рослинництва та тваринництва господарствами усіх категорій в Україні, 2018—2025 рр., тис. т

Види продукції	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025 (попередні дані)	2025 до 2021, %
Культури зернові та зернобобові	70056,5	75143,2	64933,4	86010,4	53863,7	59772	56246	60787	70,7
Буряк цукровий фабричний	13967,7	10204,5	9150,2	10853,9	9941,5	13130	12798	11630	107,2
Соняшник	14165,2	15254,1	13110,4	16392,4	11328,8	12760	10956	10189	62,2
Картопля	22504,0	20269,2	20838,0	21356,3	20899,2	21359	19135,3	16379,8	76,7
Культури овочеві	9440,2	9687,6	9652,8	9935,2	7511,6	8297	8622,5	8177,8	82,3
Культури плодові та ягідні	2571,3	2118,9	2023,9	2235,1	1994,8	1996	1565,7	1772,9	79,3
М'ясо (у забійній масі), тис. т	2354,9	2492,4	2477,5	2438,3	2206,7	2239,5	2353,0	3070,9	125,9
Молоко, тис. т	10064,0	9663,2	9263,6	8713,9	7767,7	7430,4	7246,4	6862,7	78,8
Яйця, млн шт	16132,0	16677,5	16167,2	14071,3	11921,8	11379,4	11597,9	11433,9	81,3

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України [13].

структурні зміни у функціонуванні аграрного сектору (табл. 4).

У більшості сегментів рослинницької продукції після рекордного рівня виробництва у 2021 році спостерігається зниження обсягів виробництва, що значною мірою пов'язано з наслідками воєнних дій, скороченням посівних площ та погіршенням ресурсного забезпечення галузі. Так, у 2025 році виробництво зернових та зернобобових культур становило 60,8 млн т, що складає лише 70,7 % від рівня 2021 року, а виробництво соняшнику скоротилося до 62,2 % від довоєнного рівня.

Водночас окремі сегменти аграрного виробництва демонструють відносну стійкість або навіть позитивну динаміку. Зокрема, виробництво цукрового буряку у 2025 році перевищило рівень 2021 року на 7,2 %, що свідчить про по-

ступове відновлення цього сегменту рослинництва. У тваринницькій галузі спостерігається різноспрямована динаміка: виробництво м'яса демонструє зростання, тоді як виробництво молока та яєць продовжує скорочуватися.

Аналіз динаміки показників зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання аграрного сектору України у 2018—2024 рр. свідчить про збереження ключової ролі аграрної продукції у формуванні експортного потенціалу національної економіки (табл. 5).

Протягом досліджуваного періоду обсяг експорту агропродукції демонстрував загалом висхідну тенденцію до 2021 року, коли він досяг максимального значення — 27,71 млрд дол. США. Однак у 2022 році внаслідок повномасштабної військової агресії російської феде-

Таблиця 5. Динаміка показників зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання аграрного сектору економіки України, 2018—2024 рр.

Показники	2018	2020	2021	2022	2023	2024	2024 р. до 2021 р., %
Експорт агропродукції – всього, млрд дол США	18,6	22,18	27,71	23,39	22,0	24,7	89,1
Частка агропродукції в загальній структурі експорту, %	39,3	45,1	40,7	53,0	60,8	59,1	18,4
У тому числі:							
експорт сировини	15,6	18,66	23,77	20,75	18,57	20,94	88,1
частка, %	83,9	84,1	85,8	88,7	84,4	84,8	-1
експорт продуктів переробки	3,0	3,52	3,94	2,64	3,43	3,76	95,4
частка, %	16,1	15,9	14,2	11,3	15,6	15,2	1
співвідношення експорту сировини та готової продукції	5,20	5,30	6,03	7,86	5,41	5,57	92,4
Імпорт агропродукції, млрд дол США	5,06	6,50	7,75	6,04	6,96	7,64	98,6
Коефіцієнт покриття імпорту експортом агропродукції	3,7	3,4	3,6	3,9	3,2	3,2	88,9

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України [13].

рації, блокування морських портів та порушення логістичних ланцюгів обсяг аграрного експорту скоротився до 23,39 млрд дол. США. У наступні роки спостерігається поступова стабілізація зовнішньоторговельних потоків: у 2024 році експорт агропродукції зріс до 24,7 млрд дол. США, що становить 89,1 % від довоєнного рівня 2021 року.

Важливою характеристикою зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектору є висока частка агропродукції у загальній структурі експорту країни. Якщо у 2018 році вона становила 39,3 %, то у 2024 році зросла до 59,1 %, що свідчить про суттєве посилення ролі аграрного сектору як одного з ключових драйверів валютних надходжень України. Особливо різке зростання цього показника спостерігалось у 2022—2023 роках, коли частка аграрного експорту перевищила 50 %, що значною мірою пояснюється скороченням експорту продукції промислових галузей в умовах воєнної економіки.

Структурний аналіз експорту аграрної продукції свідчить про домінування сировинної складової. Упродовж усього досліджуваного періоду частка експорту сировинної продукції стабільно перевищувала 80 % загального аграрного експорту. У 2024 році вона становила 84,8 %, тоді як частка продукції глибокої переробки — лише 15,2 %. Така структура експорту відображає сировинну спрямованість аграрного сектору України та обмежений рівень розвитку переробної промисловості. Водночас коефіцієнт співвідношення експорту сировини та готової продукції залишається досить високим і у 2024 році становив 5,57, що означає значну перевагу експорту сировинної продукції над продукцією з високою доданою вартістю.

Імпорт аграрної продукції також демонструє тенденцію до поступового зростання. У 2024 році його обсяг становив 7,64 млрд дол. США, що майже відповідає рівню 2021 року (98,6 %). При цьому аграрний сектор зберігає стійке позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, що підтверджується високим коефіцієнтом покриття імпорту експортом. Упродовж досліджуваного періоду цей показник коливався в межах 3,2—3,9, що свідчить про суттєве перевищення обсягів експорту аграрної продукції над імпортом.

Загалом результати аналізу підтверджують, що аграрний сектор України залишається одним із ключових факторів формування експортного потенціалу держави та забезпечення позитивного торговельного балансу. Водночас домінування сировинної моделі експорту свідчить про не-

обхідність структурної модернізації аграрної економіки, спрямованої на розвиток переробних галузей та підвищення частки продукції з високою доданою вартістю у структурі зовнішньої торгівлі.

Таким чином, проведений комплексний аналіз сучасних тенденцій функціонування аграрного сектору економіки України свідчить про наявність глибоких структурних трансформацій, зумовлених як внутрішніми економічними процесами, так і зовнішніми викликами воєнного періоду. Попри скорочення кількості суб'єктів господарювання, зайнятості та окремих сегментів виробництва, аграрний сектор зберігає високий рівень адаптивності та демонструє поступове відновлення виробничої активності. Водночас спостерігається посилення концентрації аграрного виробництва, зростання ролі великих підприємств та збереження експортної орієнтації галузі. Разом із тим домінування сировинної моделі аграрного експорту та зниження частки продукції з високою доданою вартістю актуалізують необхідність структурної модернізації аграрного сектору, спрямованої на розвиток переробних галузей, підвищення ефективності виробництва та зміцнення конкурентоспроможності українського аграрного бізнесу на світових ринках.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведений комплексний аналіз сучасних тенденцій функціонування аграрного сектору економіки України дозволяє сформулювати такі основні висновки.

У 2018—2024 рр. в аграрному секторі України відбулися суттєві структурні трансформації, що проявилися у скороченні кількості суб'єктів господарювання на 23,1 % порівняно з 2018 роком та на 17,1 % порівняно з довоєнним 2021 роком. Найбільш різке зниження кількості аграрних підприємств відбулося у 2022 році, що зумовлено наслідками повномасштабної війни, тимчасовою окупацією територій та руйнуванням виробничо-логістичної інфраструктури.

Структура аграрного підприємництва характеризується домінуванням малих та мікропідприємств, частка яких перевищує 97 % загальної кількості суб'єктів господарювання галузі. Водночас спостерігається тенденція до поступового зростання ролі великих аграрних підприємств, що свідчить про посилення процесів концентрації виробництва та укрупнення аграрного бізнесу.

Регіональний аналіз розвитку аграрного сектору демонструє значну територіальну ди-

ференціацію. Найбільше скорочення кількості підприємств спостерігається у регіонах, що зазнали значних втрат внаслідок бойових дій та тимчасової окупації, тоді як у низці областей центральної та західної частини України зберігається відносна стабільність функціонування аграрного підприємництва.

Незважаючи на скорочення зайнятості в аграрному секторі, галузь демонструє відносну стійкість виробничих показників. Після різкого зниження обсягів виробництва у 2022 році у наступні роки спостерігається поступове відновлення виробничої активності та зростання продуктивності праці, що свідчить про підвищення технологічної ефективності аграрного виробництва.

Динаміка виробництва сільськогосподарської продукції підтверджує домінування рослинництва у структурі аграрної економіки України та її експортно-сировинну спрямованість. Водночас у період воєнних викликів відбулося скорочення обсягів виробництва більшості видів продукції рослинництва та трансформація структури тваринницької галузі.

Аграрний сектор продовжує відігравати ключову роль у формуванні експортного потенціалу держави. Частка агропродукції у загальному обсязі експорту України у 2024 році зросла до 59,1 %, що свідчить про посилення ролі аграрної галузі у забезпеченні валютних надходжень. Разом із тим структура експорту залишається переважно сировинною, що обумовлює необхідність розвитку переробної промисловості та підвищення частки продукції з високою доданою вартістю.

Загалом результати дослідження підтверджують, що сучасний етап розвитку аграрного сектору України характеризується поєднанням процесів структурної трансформації, концентрації виробництва та адаптації галузі до умов воєнної економіки. Подальший розвиток аграрного сектору потребує реалізації комплексної державної політики, спрямованої на модернізацію виробництва, розвиток переробних галузей та підвищення конкурентоспроможності аграрного бізнесу на світових ринках.

Таким чином, сучасний розвиток аграрного сектору економіки України характеризується складним поєднанням структурних трансформацій, адаптаційних процесів та зростання ролі галузі у забезпеченні економічної стійкості держави. Попри значні втрати виробничого потенціалу та регіональні диспропорції, спричинені воєнними викликами, аграрний сектор зберігає стратегічне значення для формування експортних доходів країни та забезпечення

продовольчої безпеки. У цих умовах ключовими пріоритетами подальшого розвитку мають стати структурна модернізація аграрної економіки, розвиток переробних галузей, підвищення технологічної ефективності виробництва та формування конкурентоспроможної моделі аграрного підприємництва, орієнтованої на створення продукції з високою доданою вартістю.

Перспективами подальших досліджень є дослідження та оцінка ефективності інструментів економічного регулювання аграрного сектору України.

Література:

1. Кваша, С., Павленко, О., & Клементьев, Д. Нові тренди в обсягах виробництва валової і товарної продукції аграрного сектору України за категоріями виробників та ринками продукції. *Економіка та суспільство*. 2024, (66). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-8>
2. Котикова О., Бабич М., Погорелова О., Надвиничний С. Економічні наслідки війни для аграрного сектору України: політична основа для відновлення та стійкості. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2025. 11 (4). С. 5—39. <https://doi.org/10.51599/are.2025.11.04.01>
3. Іщук М.А., Голуб Х.А. Перспективи розвитку аграрного сектору України в контексті економічних та геополітичних викликів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2025. Том 36 (75). № 2. С. 21—27 <https://doi.org/10.32782/2523-4803/75-2-4>
4. Гребенюк, М. Економічний розвиток держави в сучасних умовах: роль та значення агропродовольчого сектору. *Вчені записки Університету "КРОК"*. 2024. (3 (75)). С. 21—30. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-75-21-30>
5. Павлюк, С., Побережець, Г., Кравченко, Т. та Мірошкіна, Н. Вплив аграрного сектору на сталий розвиток сільських територіальних громад. *Економіка АПК*. 2025. 32 (1). С. 59—69. <https://doi.org/10.32317/ekon.apk/1.2025.59>
6. Панфілова, А., Полторах, А., Кувшинова, А., Бурковська, А. та Доценко, Н. Тенденції світової торгівлі зерном та насінням, позиції України на світовому ринку. *Наукові горизонти*. 2025. 28 (5). С. 142—157. <https://doi.org/10.48077/scihor5.2025.142>
7. Olha Dorosh, Iryna Kupriianchuk, Yosyp Dorosh and Yevhen Butenko. Ukrainian agriculture in times of war: Analysis of support programmes. *Studies in Agricultural Economics*. 2024. Vol. 126. Issue 2. p. 84—89 <https://doi.org/10.7896/j.2875>

8. Мошенський, С., Грицишен, Д. та Петрук, О. Аграрна та ресурсна економіка України та проблеми економічного зростання. Наукові горизонти. 2024. 27(1). С. 152—161. <https://doi.org/10.48077/scihor1.2024.152>

9. Созанський, Л. Й. Статистична оцінка експорту сільськогосподарської продукції України в умовах російсько-української війни. Статистика України. 2025. 108 (1). С. 37—49. [https://doi.org/10.31767/su.1\(108\)2025.01.04](https://doi.org/10.31767/su.1(108)2025.01.04)

10. Нечипоренко, О. та Россоха, В. Концептуальні основи повоєнних трансформацій сільського господарства України. Економіка та управління бізнесом. 2023. 14 (2). С. 113—124. [https://doi.org/10.31548/economics14\(2\).-2023.113](https://doi.org/10.31548/economics14(2).-2023.113)

11. Dziurakh Y., Halanets V., Kulakovska T., Pugachov M. and Pugachov V. Economic Assessment and State Regulation of the Agri-industrial Sector in Ukraine: Solutions for Ensuring Food Security (Modeling and Analysis). Econ. Aff. 2022. 67 (04s): 777—786. <https://doi.org/10.46852/0424-2513.4s.2022.11>

12. Пугачов М., Шпикуляк О., Жук В., Бездушна Ю. та Ксенофонтова К. Розвиток підприємницької екосистеми для аграрного сектору в Україні у воєнний час. Економіка АПК. 2024. 31 (5). С. 59—75. <https://doi.org/10.32317/ekon.apk/5.2024.59>

13. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.03.2026 р.).

References:

1. Kvasha, S., Pavlenko, O., & Klementiev, D. (2024), "New trends in the production volumes of gross and commodity products of the agricultural sector of Ukraine by producer categories and product markets", *Economy and Society*, vol. (66). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-8>

2. Kotykova, O., Babych, M., Pohorielova, O., & Nadvynychnyy, S. (2025), "Economic impacts of war on Ukraine's agricultural sector: a policy framework for recovery and resilience", *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, vol. 11 (4), pp. 5—39. <https://doi.org/10.51599/are.2025.11.04.01>

3. Ishchuk, M.A., Holub, H.A. (2025), "Prospects for the development of the agricultural sector of Ukraine in the context of economic and geopolitical challenges", *Scientific notes of the V. I. Vernadsky TNU. Series: Economics and Management*, vol. 36 (75), no. 2, pp. 21—27 <https://doi.org/10.32782/2523-4803/75-2-4>

4. Hrebenuk, M. (2024), "Economic development of the state in modern conditions: the role

and importance of the agro-food sector", *Scientific notes of the University "KROK"*, vol. (3 (75), pp. 21—30. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-75-21-30>

5. Pavliuk, S., Poberezhets, H., Kravchenko, T., & Miroshkina, N. (2025), "The impact of the agricultural sector on the sustainable development of rural territorial communities", *Ekonomika APK*, vol. 32 (1), pp. 59—69. <https://doi.org/10.32317/ekon.apk/1.2025.59>

6. Panfilova, A., Poltorak, A., Kuvshinova, A., Burkovska, A., & Dotsenko, N. (2025), "Trends in global grain and seed trade, Ukrainian position on the global market", *Scientific Horizons*, vol. 28 (5), pp. 142—157. <https://doi.org/10.48077/scihor5.-2025.142>

7. Olha Dorosh, Iryna Kupriianchyk, Yosyp Dorosh and Yevhen Butenko (2024), "Ukrainian agriculture in times of war: Analysis of support programmes", *Studies in Agricultural Economics*, vol. 126, no. 2, pp. 84—89 <https://doi.org/10.7896/j.2875>

8. Moshenskyi, S., Grytsyshen, D., & Petruk, O. (2024), "Agricultural and resource economy of Ukraine and problems for economic growth", *Scientific Horizons*, vol. 27(1), pp. 152—161. <https://doi.org/10.48077/scihor1.2024.152>

9. Sozansky, L. Y. (2025), "Statistical Assessment of Ukraine's Agricultural Exports in the Conditions of the Russian-Ukrainian War", *Statistics of Ukraine*, vol. 108 (1), pp. 37—49. [https://doi.org/10.31767/su.1\(108\)2025.01.04](https://doi.org/10.31767/su.1(108)2025.01.04)

10. Nchyporenko, O., & Rossokha, V. (2023), "Conceptual basis of post-war transformations of agriculture of Ukraine", *Economics and Business Management*, vol. 14 (2), pp/ 113—124. [https://doi.org/10.31548/economics14\(2\).2023.113](https://doi.org/10.31548/economics14(2).2023.113)

11. Dziurakh, Y., Halanets, V., Kulakovska, T., Pugachov, M. And Pugachov, V. (2022), "Economic Assessment and State Regulation of the Agri-industrial Sector in Ukraine: Solutions for Ensuring Food Security (Modeling and Analysis)", *Econ. Aff.*, vol. 67(04s), pp. 777—786. <https://doi.org/10.46852/0424-2513.4s.2022.11>

12. Pugachov, M., Shpykuliak, O., Zhuk, V., Bezdushna, Yu., & Ksenofontova, K. (2024), "Development of the entrepreneurial ecosystem for the agricultural sector in Ukraine during wartime", *Ekonomika APK*, vol. 31 (5), pp. 59—75. <https://doi.org/10.32317/ekon.apk/5.2024.59>

13. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. (2026), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed March 10 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 15.03.26

Прорецензовано / Revised: 30.03.26

Схвалено до друку / Accepted: 09.04.26